

Asia: VN/1347/2021

Arviomuistio oikeudenkäyntikuluista riita-asioissa

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Suomen Lakimiesliitto kiittää oikeusministeriötä lausuntopyynnöstä. Helposti suuriksi kasvavat oikeudenkäyntikulut riita-asioissa ovat merkittävä este oikeuden saamiseksi. Arviomuistiossa asiaa on käsitelty monipuolisesti ja useasta näkökulmasta.

Eryteisesti Lakimiesliitto haluaa korostaa oikeudenhoitoon tarvittavien lisäresurssien tärkeyttä, joiden vähäisyyteen eri oikeudenalan toimijat ja lakivaliokunta ovat säännönmukaisesti kiinnittäneet huomiota ja prosessien kehittämistä, kuten sitä, että Suomeen tarvitaan erillinen vähäisten riita-asioiden menettely.

Lakimiesliitto ottaa lausunnossaan kantaa kuhunkin esitettyyn keinoon erikseen.

Keino 1: Oikeudenkäyntiasiamiesten ja -avustajien kelpoisuusvaatimusten alentaminen

Lakimiesliitto ei kannata asian jatkoselvitystä. Pätevät ja asiantuntevat avustajat ovat keskeisessä roolissa oikeusturvan toteutumisessa. Siksi avustajien kelpoisuusvaatimusten alentaminen ei ole tarkoituksenmukainen keino oikeudenkäyntikulujen pienentämiseksi. Kuten arviomuistiossa on todettu, vaatimukset luvan saamiseksi eivät ole nykyisinkään kohtuuttoman korkeita. Lakimiesliitto kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, ettei lupaa tällä hetkellä ole käytännössä mahdollista saada heti valmistuttuaan ilman asianajajatutkintoa, jonka hinta voi etenkin opiskelijalle olla kohtuuttoman korkea. Ministeriön tulisi yhteistyössä oikeustieteellisten koulutusyksiköiden kanssa kehittää vaihtoehtoisia tapoja saada lupa oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana toimimiseen. Tämä edesauttaisi myös vastavalmistuneiden työllistymistä etenkin siviili- ja rikosasioissa toimivien työnantajien palvelukseen.

Keino 2: Juristien koulutusmäärien lisääminen

Lakimiesliitto ei kannata asian jatkoselvitystä. Kuten arviomuistiossa todetaan, opiskelijamääriä on jo viime vuosina nostettu huomattavasti, eikä sillä ole ollut vaikutusta oikeudenkäyntikuluihin. Hintakilpailun lisääntyminen koulutusmääriä lisäämällä on myös epätodennäköinen seuraus. Sen sijaan koulutusmäärien lisääminen on omiaan lisäämään juristien työttömyyttä.

Keino 3: Oikeudenkäyntikuluarvion laatiminen

Lakimiesliitto pitää selvittämisen arvoisena, millaisen arvion laatiminen olisi mahdollista. Lähtökohtaisesti esimerkiksi asianajajilla on pyynnöstä velvollisuus esittää arvio tehtävän aiheuttamista kuluista. Mikäli tällainen velvollisuus olisi pyynnön tai suosituksen sijaan yhtäläinen kaikilla avustajilla, asiakas voisi varautua entistä paremmin oikeudenkäyntikulujen lopulliseen määrään ja päättää, minkälaisiin ja -laajuisiin toimenpiteisiin hän haluaa asiassa ryhtyvän. Arvio pitäisi vähintäänkin pitää sisällään keskimääräisen hinta-arvion siitä, millaisia ja minkä hintaisia kuluja tai kulueria tehtävän suorittaminen aiheuttaa. Tällöin asiakas osaisi jo etukäteen varautua myös vastapuolensa keskimääräisten oikeudenkäyntikulujen määrään. Toisaalta on selvää, että käytännössä tarkan kuluarvion antaminen on vaikeaa, koska kulut ja kuluerät muuttuvat prosessin myötä. Esimerkiksi asiantuntijalausuntojen tilaaminen voi aiheuttaa yllättäviä ja merkittäviä kustannuksia.

Keino 4: Hinnoittelun läpinäkyvyyden lisääminen

Lakimiesliitto pitää selvittämisen arvoisena, miten hinnoittelun läpinäkyvyyttä voitaisiin lisätä. Hinnoittelun läpinäkyvyyden lisääminen on itsessään hyvä tavoite, mutta se ei ratkaise itse ongelmaa. Kuten edellä on todettu, kulut elävät prosessin myötä, eikä niiden tarkka ennakointi ole useinkaan mahdollista. Avustajien keskimääräinen tuntiveloitus on myös käytännössä alueellisesti suurin piirtein samalla tasolla ja ne ovat siten lähtökohtaisesti keskenään vertailtavissa. Objektiivisella tutkimuksella ja tiedottamisella hinnoittelun läpinäkyvyyttä voidaan myös helposti lisätä. Lakimiesliiton käsityksen mukaan hinnoittelun läpinäkyvyyden lisäämisen sijasta tärkeämpää olisi lisätä tietoisuutta oikeudenkäyntikulujen muodostumisesta.

Keino 5: Asianajopalveluiden vapauttaminen arvonlisäverosta

Ei erillistä kantaa. Arviomuistiossa esitetyin perustein asianajopalveluiden vapauttaminen arvonlisäverosta ei liene kansallisesti mahdollista EU-säännösten asettamien rajoitteiden vuoksi.

Keino 6: Oikeudenkäyntimaksun alentaminen

Lakimiesliitto ei kannata asian jatkoselvitystä. Oikeudenkäyntimaksujen vaikutus oikeudenkäyntikulujen kokonaismäärään on marginaalinen, eikä oikeudenkäyntikulujen määrään voida tällä keinolla vaikuttaa. Oikeudenkäyntikulujen määrästä säädetään tuomioistuinmaksulaissa (11.12.2015/145), jonka esitöiden yhteydessä on myös käyty läpi eri asiaryhmien oikeudenkäyntikulujen määräytymisperusteita.

Keino 7: Asianajopalkkioiden hintasääntely

Lakimiesliitto ei kannata asian jatkoselvitystä. Hintasääntely on merkittävä poikkeama sopimusvapauteen ja elinkeinovapauteen. Pahimmillaan hintasääntely johtaisi säännösviidakkoon ja sääntöjen sisällöstä riitelyyn. Hintasääntely voisi myös vaikuttaa negatiivisesti asianajoalan houkuttelevuuteen, mikä puolestaan vähentäisi osaavien avustajien saatavuutta. Esimerkkinä tällaisesta tilanteesta voidaan pitää turvapaikanhakijoiden oikeudenkäyntikuluille säädettyä kulukattoa ja sen aiheuttamia seurauksia.

Keino 8: Oikeudenkäyntimenettelyn uudistaminen

Keino on merkittävä ja kannatettava. Alioikeusuudistus toteutettiin 1993 ja siitä on kulunut aikaa jo lähes 30 vuotta. Oikeudenkäyntimenettelyä olisi siten syytä tarkastella laajamittaisella kokonaisarviolla uudestaan. Prosesseja itsessään on syytä virtaviivaistaa ja prosessinjohtoa kehittää esimerkiksi todistelun osalta. Esimerkiksi tarpeettomasta todistelusta tulisi päästä eroon oikeudenkäyntikuluriskin avulla.

Keino 9: Preklusiosääntelyn lieventäminen

Lakimiesliitto ei kannata asian jatkoselvitystä. Nykyinen voimassaoleva preklusiosääntely on hyvä keinoa tehostaa riita-asian valmisteluvaihetta. Todistelun painopisteen tulee olla säilyä alioikeuksissa ja preklusion tulee olla muutoksenhakuvaiheessa tiukka. Preklusiosääntelyä ei tule lieventää.

Keino 10: Asian ratkaiseminen pääkäsittelyä toimittamatta

Keinon lisäselvittäminen ei ole tarpeen. Kirjallinen menettely on riita-asioissa jo käytössä niin laajalti kuin se on mahdollista.

Keino 11: Oikeudenkäyntien keston lyhentäminen

Lakimiesliitto kannattaa asian jatkoselvitystä. Oikeudenkäyntien kestoja tulee lyhentää ja se on tavoitteena kannatettava ja välttämätön oikeusturvan saatavuuden näkökulmasta. Keinon toteuttaminen vaatii huomattavia ja pysyviä lisäresursseja tuomioistuinlaitokseen, mutta tuottaisi tuloksia pitkällä aikavälillä. Oikeudenkäynnin kestolla on myös merkitystä oikeudenkäynnin kokonaiskustannuksiin niin osapuolille kuin yhteiskunnallekin. Asiaa tulisi jatkovalmistelussa selvittää laajemmin. Erityisesti tarvitaan ehdotuksia siitä, miten oikeudenkäyntien kestoja voitaisiin lyhentää myös muulla tavoin kuin tuomioistuinlaitoksen resursseja lisäämällä.

Keino 12: Vähäisiä vaatimuksia koskeva oikeudenkäyntimenettely

Lakimiesliitto pitää tätä keinoa toteuttamiskelpoisena. Vastaava menettely on olemassa useissa muissa maissa, ja Euroopan unionissa Suomi on yksi harvoista maista, joissa tätä ei ole. Uusi menettely parantaisi kansalaisten oikeusturvaa, koska se mahdollistaisi pienehköjä saatavia koskevien riitojen saattamisen riippumattoman tuomioistuimen ratkaistavaksi. Oikeussuojaa voitaisiin saada matalalla kynnyksellä nykyistä nopeammin ja pienemmällä oikeudenkäyntikuluriskillä. Oikeudenkäyntikulujen määrä olisi ennalta rajoitettu, eikä yksinkertainen menettely edellyttäisi oikeudellista avustajaa. Vähäisten vaatimusten menettely soveltuisi erityisesti rahariitoihin, joiden intressi olisi kohtuullinen, esimerkiksi korkeintaan 10.000 euroa.

Uutta menettelyä tarvitaan nopeuttamaan erityisesti vähäisiä saatavia koskevien riitojen käsittelyä ja hillitsemään oikeudenkäyntikulujen kasvua. Uusi menettely parantaisi myös tuomioistuinlaitoksen tehokkuutta sujuvoittamalla riita-asioiden käsittelyä. Menettelyssä ei kuitenkaan tingittäisi oikeusvaltioon kuuluvista keskeisistä oikeusturvaperiaatteista. Käsittelyn nopeus ja edullisuus olisivat asianosaisille kannustimina yksinkertaisen menettelyn käyttöön.

Lakimiesliitto ehdottaa, että oikeusministeriö ryhtyisi välittömästi käynnistämään selvityksen vähäisiä riita-asioita koskevan menettelyn toteutusvaihtoehtoista.

Keino 13: Täyden korvauksen periaatteen lieventäminen

Lakimiesliitto kannattaa asian jatkoselvitystä.

Keino 14: Oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 1 §:n soveltaminen viran puolesta

Lakimiesliitto kannattaa asian jatkoselvitystä.

Keino 15: Oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 8 b §:n muuttaminen

Lakimiesliitto kannattaa asian jatkoselvitystä. Erityisesti tulisi selvittää, onko lainkohdan soveltamisalaa mahdollista laajentaa.

Keino 16: Korvattavien oikeudenkäyntikulujen määrästä säättäminen

Lakimiesliitto kannattaa asian jatkoselvittämistä yksinkertaisten riita-asioiden osalta vastaavalla tavalla kuin velkomusta ja häätöä koskevien asioiden osalta, jotka ratkaistaan valmistelua jatkamasta yksipuolisella tuomiolla.

Keino 17: Korvattavan vastapuolen tuntiveloituksen rajoittaminen

Lakimiesliitto ei kannata asian jatkoselvitystä.

Keino 18: Korvattavien oikeudenkäyntikulujen enimmäismäärän vahvistaminen valmistelussa

Lakimiesliitto ei kannata asian jatkoselvitystä.

Keino 19: Kuluttajariitalautakunnan toimivallan laajentaminen

Lakimiesliitto ei kannata asian jatkoselvitystä. Kuluttajariitalautakunnan päätökset ovat luonteeltaan suosituksia, eikä niillä ole tuomion oikeusvoimavaikutuksia. Käsiteltävien asioiden määrä on jo nykyisellään suuri ja käsittelyajat pitkiä. Mikäli asiamäärä entisestään kasvaisi, tämä vaatisi kuluttajariitalautakunnan resurssien merkittävää lisäystä.

Keino 20: Sovittelun edistäminen

Lakimiesliitto kannattaa keinoa ja sen jatkoselvittämistä. Sovinnon edistäminen valmistelussa ja erillinen sovittelumenettely ovat nopeita ja kustannustehokkaita riidanratkaisukeinoja. Ne myös vähentävät muutoksenhaun tarvetta, koska asianosaiset sitoutuvat saavuttamaansa ratkaisuun eri tavalla kuin tuomioistuimien pääkäsittelyn jälkeen antamaan tuomioon. Lakimiesliitto katsookin, että pyrkimys sovintoon tulisi olla ensisijainen menettelytapa kaikissa riita-asioissa. Sovittelun edistäminen alentaa merkittäväällä tavalla oikeudenkäyntikuluja. käsittelyn nopeutumisen ja oikeudenkäyntikulujen vähenemisen lisäksi sovinnon edistäminen ja sovittelu vähentävät myös muita asianosaisille oikeudenkäynnistä aiheutuvia haittoja, kuten oikeudenkäynnistä syntyvää stressiä.

Keino 21: Oikeusavun ja oikeusturvavakuutusten kehittäminen

Lakimiesliitto kannattaa keinoja ja niiden jatkoselvitystä. Lakimiesliitto katsoo, että keskituloisten pääseminen oikeusturvan piiriin on ensiarvoisen tärkeää oikeusturvan saatavuuden näkökulmasta. Tämä kuitenkin vaatii lisäresursseja, joista valtion tulee huolehtia. Oikeusturvavakuutusten kehittäminen vaatii puolestaan vakuutusyhtiöiden sitouttamista tavoitteeseen. Molempien keinojen lisäselvittäminen on tärkeää.

Hälinen Janne
Suomen Lakimiesliitto - Finlands Juristförbund ry